

Keuzes en alternatieven in de presentaties van de primaire overzichten onder IFRS

Jan Backhuijs en Chris Knoops

SAMENVATTING In IAS 1 'Presentatie van de jaarrekening' wordt ingegaan op de zogenoemde primaire overzichten van de jaarrekening: de balans, de winst-en-verliesrekening (met al dan niet de overige resultaten als een afzonderlijk primair overzicht), het kasstroomoverzicht en het overzicht van de mutaties in het eigen vermogen. De standaard stelt een aantal eisen maar biedt anderzijds ook vrijheid van handelen door ondernemingen. Wij onderzoeken de jaarverslagen van 97 ondernemingen die genoteerd staan in de FTSE 100, en de keuzes die door deze ondernemingen zijn gemaakt. Wij analyseren op een aantal punten de invloed van het land van herkomst van de onderneming en de bedrijfstak waarin de onderneming werkzaam is. Ten aanzien van non-GAAP financial measures wordt geconcludeerd dat sprake is van een grote mate van diversiteit.

RELEVANTIE VOOR DE PRAKTIJK Dit artikel geeft de bevindingen weer van een onderzoek naar de keuzes die ondernemingen maken aangaande de presentatie van primaire overzichten op basis van IAS 1 en het gebruik van alternatieve (non-GAAP¹) financiële prestatie-indicatoren. Dit onderzoek is relevant voor regelgevende instanties, alsmede opstellers, controleurs en gebruikers van jaarrekeningen. Op aspecten bestaan er verschillen tussen ondernemingen op basis van hun land van herkomst en de bedrijfstak waarin zij opereren.

1 Inleiding

Dit artikel onderzoekt enkele aspecten van de zogenoemde primaire overzichten van de jaarrekening. Deze zogenoemde primaire overzichten zijn de balans, de winst-en-verliesrekening (met al dan niet de overige resultaten als een afzonderlijk primair overzicht), het kasstroomoverzicht en het overzicht van de mutaties in het eigen vermogen (zie IAS 1.10). Met name International Accounting Standard 1 'Presentatie van de jaarrekening' van de International Accounting Standards Board (IASB), biedt voor de inrichting van deze primaire overzichten voor elk ervan enkele opties. Aan de hand van de

Engelstalige geconsolideerde jaarrekeningen over 2010 van de ondernemingen in de FTSE Eurotop 100 Index hebben wij onderzocht of, en zo ja hoe, deze opties worden toegepast nader onderscheiden naar het land van herkomst van de onderneming en de bedrijfstak waarin de onderneming haar belangrijkste activiteiten verricht. Wij hebben daarbij de primaire overzichten beoordeeld, en voor zover noodzakelijk de toelichtingen op deze primaire overzichten.

2 Indeling van de onderzochte jaarrekeningen

De 97 jaarrekeningen² van de honderd ondernemingen in de FTSE Eurotop 100 Index (zie bijlage 1) die rapporteren op basis van International Financial Reporting Standards (IFRSs) of op basis van de IFRSs die zijn goedgekeurd door de Europese Unie (IFRS-EU), zijn onderverdeeld naar het land van herkomst en naar de bedrijfstak waarin zij hun activiteiten verrichten.

In literatuur (Nobes, 2008, 2011) wordt aan de hand van het land van herkomst van de onderneming een veelheid van onderscheidingen gemaakt. Ook de implementatie in de nationale wetgevingen van de Vierde en Zevende EG-Richtlijn inzake jaarrekeningen heeft die onderscheidingen bij de toepassing ervan in de praktijk niet weggenomen. Daarom is een van de doelstellingen van het verplichte gebruik van IFRSs bij de opstelling van de geconsolideerde jaarrekening geweest het uniformeren van de toegepaste grondslagen (zie bijvoorbeeld de aanhef van de IAS-Verordening van de EU van 19 juli 2002). Het is derhalve interessant om te bezien in hoeverre het gebruik van IFRSs van oudsher bestaande verschillen tussen landen heeft weggenomen. Met dit doel hebben we in ons onderzoek de ondernemingen waarvan we de jaarrekeningen hebben onderzocht, ingedeeld naar hun land van herkomst. Bij de classificatie van de landen hebben we gebruik gemaakt van de classificatie die eerder door Nobes (2008) is gehanteerd ten aanzien van het gebruik van jaarrekeningen in de landen van Europa. Deze classificatie was gebaseerd op negen factoren (Nobes; 1983):

1. type gebruikers van gepubliceerde jaarrekeningen van beursgenoteerde ondernemingen
2. mate waarin de nationale wet- en regelgeving in detail voorschriften geven en subjectieve beoordeling door het management van de onderneming uitsluiten
3. het belang van belastingwetgeving bij waardering
4. voorzichtigheid bij bijvoorbeeld waardering van gebouwen, voorraden en debiteuren
5. nauwkeurigheid bij de toepassing van historische kosten (bij de opstelling van een jaarrekening op basis van historische kosten)
6. gevoeligheid voor aanpassingen van de vervangingswaarde in de primaire overzichten of de toelichtingen
7. de praktijk van consolidatie
8. mogelijkheid om gemakkelijk voorzieningen te treffen (ten opzichte van reserves) en om resultaten uit te smeren
9. uniformiteit tussen ondernemingen bij de toepassing van regelgeving

Op basis van deze factoren onderscheidt Nobes (2008) twee groepen landen:

- A. Landen waar de aandelen van de onderneming wijd verspreid zijn, en waar de jaarrekening vooral wordt gebruikt om de aandeelhouders te informeren.
- B. Landen waar de aandelen van de onderneming in bezit zijn van een kleiner aantal aandeelhouders, en waar de jaarrekening vooral wordt gebruikt om de overheid te informeren.

Tabel 1 Land van herkomst

Groep	Land	n	%	n	%
A	Denemarken	2	2		
	Nederland	6	6		
	Noorwegen	1	1		
	Verenigd Koninkrijk (VK)	25	26		
	Totaal A			34	35
B	België	1	1		
	Duitsland	15	16		
	Finland	2	2		
	Frankrijk	19	20		
	Italië	7	7		
	Spanje	7	7		
	Zweden	5	5		
	Zwitserland	7	7		
	Totaal B			63	65
Totaal			97	100	

Aan de hand van deze onderscheiding van Nobes zijn de onderzochte jaarrekeningen geïnclassificeerd naar de landen uit groep A en groep B. (zie tabel 1)

Uit tabel 1 blijkt dat de 'top 100' aandelen in Europa voor een aanzienlijk groter deel (65%) komen uit landen met een mindere spreiding van het aandelenkapitaal en met een grotere focus op het via de jaarrekening informeren van overheden.

Naast de classificatie naar het land van herkomst hebben we aan de hand van in de jaarverslaggeving zichtbare karakteristieken de ondernemingen geïnclassificeerd naar de bedrijfstak waarin zij opereren (zie tabel 2).

Tabel 2 Bedrijfstak

Bedrijfstak	n	%
a. Productie	42	43
b. Dienstverlening	4	4
c. Energie	18	19
d. Nutsvoorzieningen	2	2
e. (Tele)communicatie	9	9
f. Financiële instelling	22	23
Totaal	97	100

Hierbij tekenen wij aan dat de classificatie naar bedrijfstak lang niet altijd eenduidig is. Zo zijn ondernemingen die zich in min of meer gelijk mate met zowel productie als dienstverlening bezig houden, onder productie geïnclassificeerd. Ook de onderverdeling naar energie dan wel nutsvoorzieningen respectievelijk nutsvoorzieningen dan wel (tele)communicatie is niet altijd zonneklaar. In die gevallen hebben we de ondernemingen geïnclassificeerd naar de meest prominente activiteit zoals die uit de jaarrekening naar voren komt.

Uit tabel 2 blijkt dat de 'traditionele' ondernemingen die zich bezighouden met productie en dienstverlening, 47% van de 'top 100' aandelen in Europa vormen, financiële instellingen 23%, en ondernemingen met activiteiten die tot aan de jaren '80 van de 20^e eeuw meestal door de overheid werden verricht (energie, nutsvoorzieningen en (tele)communicatie), inmiddels 30%.

In ons onderzoek hebben we steeds de Engelstalige versie van de financiële jaarverslaggeving waarin de primaire overzichten zijn opgenomen, onderzocht. Die Engelstalige versie kwamen we onder diverse namen tegen, zoals blijkt uit tabel 3.

Opvallend bij de naamgeving is dat Franse ondernemingen de benaming Reference report of Registration document gebruiken. Hiermee nemen zij een rechtstreekse verwijzing naar het document dat ze hebben

Tabel 3 Naam van het financiële verslag

Naamgeving van het financiële verslag	n	%
Annual report	54	57
Annual report and accounts	8	8
Annual report and financial statements	2	2
Annual report and Form 20-F	2	2
Annual review	1	1
Financial report/Finance report	5	5
Consolidated financial statements and management report/Consolidated reports and accounts	4	4
Auditor's report and annual consolidated accounts/Financial report and audited financial statements	2	2
Reference document / Registration document/ Translation of the French document de reference	9	9
Registration document and annual (financial) report	3	3
Overig	7	7
Totaal	97	100

gedeponeerd op. Deze ondernemingen gebruiken weliswaar ook andere benamingen die in tabel 3 staan, maar in de rapportages met deze benamingen komen we bij deze Franse ondernemingen vooral samenvattingen van onder meer de financiële informatie tegen. Twee ondernemingen brengen een geïntegreerd verslag uit, waarin ook het sociale jaarverslag en het maatschappelijke jaarverslag zijn opgenomen.

Ten aanzien van de primaire overzichten hebben we allereerst onderzocht de volgorde waarin ze in de jaarrekening zijn opgenomen (zie tabel 4).

In de volgorde van de primaire overzichten noemen de IFRSs als eerste de balans, daarna het overzicht met de resultaten ('Statement of comprehensive income', eventueel gesplitst in winst-en-verliesrekening en 'Other comprehensive income statement'; meer hierover in paragraaf 4), vervolgens het mutatieoverzicht van het eigen vermogen en tenslotte het kasstroomoverzicht (IAS 1.10). Deze volgorde komt in 20% van de jaarrekeningen voor. Overigens is deze volgorde niet verplicht. Het overgrote deel van de jaarrekeningen (78%) begint met een van de overzichten met de resultaten. Voorts is noemenswaardig dat alle ondernemingen die het overzicht van de mutaties in het eigen vermogen vóór de balans presenteren (categorie E.), afkomstig zijn uit het VK. De drie ondernemingen (3%) in de categorieën G, H en I hebben één 'Statement of comprehensive income'.

Tabel 4 Volgorde van primaire overzichten

Volgorde primaire overzichten	n	%
A. Winst-en-verliesrekening "Other comprehensive income statement" Balans Mutatieoverzicht van het eigen vermogen Kasstroomoverzicht	32	33
B. Winst-en-verliesrekening "Other comprehensive income statement" Balans Kasstroomoverzicht Mutatieoverzicht van het eigen vermogen	34	35
C. Balans Winst-en-verliesrekening "Other comprehensive income statement" Mutatieoverzicht van het eigen vermogen Kasstroomoverzicht	19	20
D. Balans Winst-en-verliesrekening "Other comprehensive income statement" Kasstroomoverzicht Mutatieoverzicht van het eigen vermogen	2	2
E. Winst-en-verliesrekening "Other comprehensive income statement" Mutatieoverzicht van het eigen vermogen Balans Kasstroomoverzicht	6	6
F. Winst-en-verliesrekening "Other comprehensive income statement" Kasstroomoverzicht Balans Mutatieoverzicht van het eigen vermogen	1	1
G. "Statement of comprehensive income" Balans Kasstroomoverzicht Mutatieoverzicht van het eigen vermogen	1	1
H. "Statement of comprehensive income" Kasstroomoverzicht Balans Mutatieoverzicht van het eigen vermogen	1	1
I. "Statement of comprehensive income" Balans Mutatieoverzicht van het eigen vermogen Kasstroomoverzicht	1	1
Totaal	97	100

3 'Statement of financial position'

Als eerste primaire overzicht hebben we gekeken naar de balans. Dit primair overzicht wordt in de Engelstalige versie van IAS 1 'Statement of financial position' genoemd.

Deze benaming is echter niet verplicht (IAS 1.10). In het eerste decennium van de 21^e eeuw heeft de IASB voor deze nieuwe naam (in plaats van 'balance sheet') gekozen omdat de naam 'balans' alleen maar aangaf dat debet gelijk is aan credit, terwijl de nieuwe naam de inhoud en functie van het primaire overzicht aangeeft (IAS 1.BC16).

In de door ons onderzochte Engelstalige versies van de geconsolideerde jaarrekeningen zijn we de volgende namen van dit primaire overzicht tegengekomen (zie tabel 5).

Tabel 5 Naam van de balans

Naam:	n	%
Balance sheet	70	72
Statement of financial position	27	28
Totaal	97	100

De nieuw geïntroduceerde naam 'Statement of Financial position' is nog niet erg aangeslagen. In slechts 28% van de jaarrekeningen wordt deze toegepast. Relatief vaak (89%) wordt de nieuwe naam toegepast door (tele)communicatie ondernemingen, relatief weinig (9%) door financiële instellingen.

De IASB schrijft niet een bepaalde indeling van de balans voor. Evenmin worden bepaalde subtotalen en totalen voorgeschreven. Dit betekent dat de balans mag worden gepresenteerd zoals de onderneming dat zelf wenst te doen. In Nederland kennen we hiervoor twee basismodellen. Deze zijn vastgelegd in het Besluit modellen jaarrekening uit 1983. Het ene basismodel presenteert aan de ene kant (debet) van de balans de activa en aan de andere kant (credit) het eigen vermogen (inclusief minderheidsbelangen) en het vreemd vermogen. Hiermee wordt beoogd de financiering van de activa van de onderneming in beeld te brengen. Het andere basismodel presenteert enerzijds het totaal van de netto-activa (dat wil zeggen: de activa verminderd met het vreemd vermogen) en anderzijds het totaal van het eigen vermogen (inclusief minderheidsbelangen). Dit model beoogt het bezit van de eigenaren van de onderneming (de houders van de eigen-vermogensinstrumenten) te laten zien.

De onderzochte jaarrekeningen presenteerden de volgende indeling (zie tabel 6).

Tabel 6 Indeling van de balans

Indeling van de balans:	n	%
Activa = Eigen vermogen + Vreemd vermogen	53	54
Activa = Vreemd vermogen + Eigen vermogen	26	27
Netto-activa = Eigen vermogen	18	19
Totaal	97	100

Het overgrote deel van de ondernemingen (81%) presenteert de balans met aan de ene kant de activa en aan de andere kant de passiva bestaande uit eigen en vreemd vermogen (of andersom in volgorde). Van de 25 onderneming uit het VK in ons onderzoek deelden 17 (78%) hun balans in met aan de ene kant de netto-activa en aan de andere kant het eigen vermogen.

Eerder onderzoek van Kvaal en Nobes (2010) betrof 2005-2006 jaarrekeningen van de grootste beursgenoteerde ondernemingen uit het VK, Frankrijk, Spanje en Duitsland op basis van de FTSE 100, CAC 40, IBEX 35 en DAX 30. Dit aspect van een jaarrekening op basis van de IFRSs onderzochten zij alleen voor niet-financiële instellingen. Van de 72 ondernemingen uit het VK deelde 85% de balans in naar enerzijds netto-activa en anderzijds eigen vermogen. De 31 ondernemingen uit Frankrijk, de 25 ondernemingen uit Spanje en de 17 ondernemingen uit Duitsland deden dit geen van alle. Ons onderzoek laat eenzelfde beeld zien.

Zoals hiervoor aangegeven past het in de balans presenteren van de netto-activa enerzijds en het eigen vermogen anderzijds bij het laten zien van het bezit van de aandeelhouders. Dit lijkt te passen bij de door Nobes (2008) geformuleerde karakteristiek van landen, namelijk een wijde verspreiding van de aandelen en met als doelstelling van de jaarrekening de aandeelhouders te informeren (zie groep A hiervoor met betrekking tot de landenindeling). Het VK wordt tot deze groep A gerekend en de ondernemingen uit het VK presenteren in overeenstemming daarmee hun balans.

De IASB schrijft ook geen onderverdeling van de posten voor. Zo mag de volgorde van de posten worden aangepast naar de aard van de onderneming en haar activiteiten, zoals bij een financiële instelling (zie IAS 1.57 onder (b)). Wel wordt vereist dat een onderneming de vlottende en vaste activa, en de kortlopende en langlopende schulden afzonderlijk in de balans presenteert. Uitzondering op dit vereiste is een presentatie op basis van afnemende liquiditeit indien die betrouwbare en meer relevante informatie verschaft. Indien voor de onderverdeling van de balans op basis van afnemende liquiditeit wordt gekozen, moeten alle activa en schulden in volgorde van afnemende liquiditeit worden gepresenteerd (IAS 1.60).

De onderzochte jaarrekeningen presenteerden de onderverdeling van de posten als aangegeven in tabel 7.

Tabel 7 Onderverdeling van de balansposten

Onderverdeling van de posten:	n	%
Vaste activa/vlottende activa, eigen vermogen, langlopende/kortlopende schulden	70	72
Op basis van afnemende liquiditeit	27	28
Totaal	97	100

De onderverdeling van de balansposten op basis van afnemende liquiditeit wordt gedaan door 18 van de 22 financiële instellingen (82%). De andere negen ondernemingen die dit doen, zijn divers verdeeld naar land van herkomst en naar bedrijfstak.

Het eerder genoemde onderzoek van Kvaal en Nobes (2010) onderzocht dit aspect alleen voor niet-banken. Bijna alle ondernemingen presenteerden hun balans op basis van toenemende liquiditeit (met andere woorden: liquide middelen als laatste post van de activa). Van de 90 ondernemingen uit het VK deed dat 100%, van de 32 ondernemingen uit Frankrijk eveneens 100%, van de 27 ondernemingen uit Spanje 96%, en van de 20 ondernemingen in Duitsland 85%.³ Deze uitkomst wijkt dus niet belangrijk af van ons onderzoek.

In een jaarrekening moeten voor alle getallen van het boekjaar de vergelijkende cijfers van het voorafgaande boekjaar worden opgenomen (zie IAS 1.38). Dit betekent dat in elke jaarrekening tenminste twee balansen staan. In aanvulling hierop moet een onderneming soms nog een derde balans opnemen. Die derde balans is dan die per het begin van het boekjaar met de oudste vergelijkende cijfers. Die verplichting legt de IASB vanaf 2009 in drie situaties op (zie IAS 1.39):

- een grondslag voor waardering en/of verwerking wordt met terugwerkende kracht gewijzigd (in overeenstemming met IAS 8.22),
- de presentatie van de balans wordt veranderd, en
- een fout wordt met terugwerkende kracht hersteld (in overeenstemming met IAS 8.42 onder (b)).

Door de opneming van de derde balans per het begin van de periode met de vergelijkende cijfers kan de gebruiker van de jaarrekening een zo goed mogelijk beeld van de financiële positie en resultaten van de onderneming krijgen, alsof zij altijd de informatie op de thans gehanteerde wijze had gepresenteerd (zie IAS 1.BC32).

Tabel 8 geeft aan wanneer wij een derde balans zijn tegengekomen, en welke informatie over de reden voor het opnemen van een derde balans in de toelichting is opgenomen.

Tabel 8 Opneming derde balans

Derde balans:	n	%	n	%
Géén derde balans			71	73
Wél derde balans:				
- Wijziging van grondslag	14	15		
- Wijziging van presentatie	3	3		
- Wijziging van grondslag en herstel van fout	1	1		
- Geen reden aangegeven	8	8		
Totaal wél derde balans			26	27
Totaal			97	100

Het opnemen van een derde balans komt bij 26 van de 97 ondernemingen (27%) voor. Van deze 26 geven acht (31%) geen reden aan. Deze acht zijn divers verdeeld over landen van herkomst en bedrijfstakken. Indien een of meer redenen worden aangegeven (door 18 ondernemingen) betreft het één keer (6%) het herstel van een fout. In de overige 17 gevallen (94%) gaat het om een wijziging van grondslagen of presentatie.

Overigens zijn wij niet nagegaan of ondernemingen terecht geen derde balans hebben opgenomen.

4 'Statement of comprehensive income'

Als tweede primair overzicht hebben we het overzicht van de resultaten bekeken. Dit overzicht heet in de Engelstalige versie van IAS 1 het 'Statement of comprehensive income'. Dit overzicht presenteert alle mutaties van het eigen vermogen gedurende het boekjaar met uitzondering van de mutaties van de onderneming met de houders van haar eigen-vermogensinstrumenten. Bij de totstandkoming van de vereisten rondom dit overzicht in het eerste decennium van de 21e eeuw stuitte de IASB op grote weerstand ten aanzien van het voorstel alle mutaties in één overzicht te moeten presenteren. De vrees van veel commentatoren op de eerste versie van de voorstellen was dat teveel nadruk op het laatste cijfer van dit overzicht zou komen te liggen (in plaats van op de winst of het verlies van het boekjaar). Bovendien ontbraken voldoende eisen over de indeling en presentatie van de mutaties (IAS 1.BC52). Daarom besloot de IASB uiteindelijk toe te staan dit overzicht op twee wijzen te presenteren: hetzij alle mutaties in één overzicht, hetzij twee overzichten waarvan het ene overzicht de winst-en-verliesrekening is, en het andere overzicht de mutaties uit hoofde van de niet-gerealiseerde resultaten weergeeft (IAS 1.81). Overigens is deze laatste naam wel een bijzondere Nederlandse, officiële EU-vertaling van 'other comprehensive income statement'. In dit artikel gebruiken we daarom de term 'other comprehensive income statement'. Ten aanzien van deze keuze zijn we in de jaarrekeningen het volgende tegengekomen (zie tabel 9).

Tabel 9 Presentatie van de resultaten

Presentatie:	n	%
Eén "statement of comprehensive income"	3	3
Twee overzichten: een winst-en-verliesrekening en een "other comprehensive income statement"	94	97
Totaal	97	100

Drie ondernemingen (3%) hebben de winst-en-verliesrekening en het 'other comprehensive income statement' in één overzicht opgenomen. Deze voorkeur van de IASB voor de presentatie van de resultaten wordt dus nog maar zeer beperkt toegepast.

Bij de 94 ondernemingen (97%) die ervoor hebben gekozen twee overzichten te presenteren, hebben we vervolgens gekeken naar de benaming van de winst-en-verliesrekening. Ook hiervoor heeft de IASB geen naam voorgeschreven. Al lang hanteert IAS 1 de naam 'Income statement'. Maar ook de naam 'Profit and loss account' wordt wel gehanteerd, mede omdat in IAS 1 op meerdere plaatsen de woorden 'profit' en 'loss' worden gebruikt om de laatste regel van dit overzicht te duiden (zie bijvoorbeeld IAS 1.81 onder (b) en IAS 1.82 onder (f)).

Tabel 10 Naam van de winst-en-verliesrekening

Naam:	n	%
Profit and loss account	4	4
Income statement / Statement of Income / Statement of income (loss)	88	95
Statement of operations / Statement of earnings	2	2
Totaal	94	100

Het overgrote deel van de ondernemingen (95%) geeft zijn winst-en-verliesrekening een naam mee met daarin het woord 'income'. Dit woord werd ook al gebruikt in IAS 1 toen in 2005 het gebruik van de IFRSs verplicht werd gesteld. Geconcludeerd mag worden dat het gebruik van dit woord is ingeburgerd, en dat de benaming 'profit and loss account' nauwelijks meer wordt gebruikt. Vervolgens hebben wij bij deze 94 ondernemingen gekeken naar de benaming van het 'other comprehensive income statement'. (zie tabel 11)

Tabel 11 Naam van het 'other comprehensive income statement'

Naam:	n	%
Statement of comprehensive income / statement of comprehensive income (loss)	77	82
Other comprehensive income	1	1
Statement of net income and changes in assets and liabilities recognized directly in equity	1	1
Statement of net income and gains and losses recognized directly in equity	4	4
Reconciliation from net profit for the period to comprehensive income	1	1
Statement of comprehensive earnings / Statement of comprehensive gains and losses	2	2
Statement of recognized income and expense(s)	8	9
Totaal	94	100

Bij de introductie van het 'other comprehensive income' in IAS 1 heeft de IASB de benaming 'Statement of comprehensive income' gebruikt. Het woord 'comprehensive' wordt

door 86% van de ondernemingen in de benaming gebruikt. Het meest opvallend is de benaming van vijf Franse ondernemingen, die in de benaming aangeven de in het 'other comprehensive income statement' opgenomen resultaten rechtstreeks in het eigen vermogen te verwerken.

Op basis van IAS 33 Winst per aandeel, wordt informatie over de winst per aandeel in het primaire overzicht van het resultaat zelf opgenomen. Dit betreft de winst die (of het verlies dat) is behaald uit de gerealiseerde resultaten. Daarbij worden de gewone winst per aandeel en de verwaterde winst per aandeel gepresenteerd (IAS 33.66). Indien een onderneming ervoor kiest een afzonderlijke winst-en-verliesrekening op te nemen, moeten de gewone en verwaterde winst per aandeel in dit afzonderlijke overzicht worden gepresenteerd (IAS 33.67A). Voorts moet de winst uit beëindigde activiteiten afzonderlijk worden vermeld. Dat moet overigens niet per se in het primaire overzicht maar mag eventueel in de toelichting gebeuren (IAS 33.68). Hiervan hebben we in de onderzochte jaarrekeningen het volgende gezien. (zie tabel 12)

Indien in de jaarrekening is vermeld dat er geen situatie van verwatering is, hebben we die verwerkt als het wél opnemen van informatie over de verwaterde winst per aandeel.

Alle ondernemingen laten in het primaire overzicht de winst per aandeel zien. Dat geldt eigenlijk ook voor de verwaterde winst per aandeel, zij het dat die niet altijd als zodanig duidelijk is genoemd.

Van de 25 ondernemingen die beëindigde activiteiten presenteren (26%), laat het merendeel de impact op de winst per aandeel en de verwaterde winst per aandeel in het primaire overzicht zelf zien. Slechts in een enkel geval is dit getal in de toelichting opgenomen of door middel van saldering af te leiden.

Eerder onderzoek van de vermelding van de winst per aandeel betrof dat van Backhuijs en Blommaert (2001) door 42 Nederlandse ondernemingen (exclusief financiële instellingen) in hun jaarrekeningen over 2000. 10 Jaar geleden presenteerde 24% van die ondernemingen niet de winst per aandeel op de pagina van de geconsolideerde winst-en-verliesrekening en 36% niet de verwaterde winst per aandeel op deze pagina. Het onderzoek over 2010 laat duidelijk andere bevindingen zien vergeleken met 10 jaar geleden (toen nog de bepalingen van de Nederlandse wet en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving moesten worden toegepast).

De discussies over de presentatie van de resultaten in één overzicht dan wel twee overzichten maakten duidelijk dat geen heldere criteria bestaan voor het opnemen van posten in het tweede deel (bij het kiezen voor één overzicht) dan wel het 'Other comprehensive income statement' (bij het kiezen voor twee overzichten) (vergelijk IAS 1.BC58). Op dit

Tabel 12 Winst per aandeel in de overzichten van de resultaten

Winst per aandeel:	n	%	n	%
Gewone winst per aandeel wél opgenomen				
- In primaire overzicht én in de toelichting	94	97		
- Alleen in primaire overzicht	3	3		
Totaal			97	100
Gewone winst per aandeel uit beëindigde activiteiten:				
- In primaire overzicht én in toelichting	19	20		
- Alleen in primaire overzicht	2	2		
- Alleen in toelichting	2	2		
- Alleen per saldo te bepalen als verschil tussen winst per aandeel en winst per aandeel uit voortgezette activiteiten	2	2		
- Geen beëindigde activiteiten	72	74		
Totaal			97	100
Verwaterde winst per aandeel wél opgenomen				
- In primaire overzicht én in toelichting	83	86		
- Alleen in primaire overzicht	3	3		
- Wel opgenomen in primaire overzicht, maar winst per aandeel = verwaterde winst per aandeel	6	6		
- Niet genoemd, geen verwatering	5	5		
Totaal			97	100
Verwaterde winst per aandeel uit beëindigde activiteiten:				
- In primaire overzicht én toelichting	17	18		
- Alleen in primaire overzicht	3	3		
- Alleen in toelichting	2	2		
- Alleen per saldo te bepalen als verschil tussen winst per aandeel en winst per aandeel uit voortgezette activiteiten	2	2		
- Geen verwatering bij winst per aandeel uit beëindigde activiteiten	1	1		
- Geen beëindigde activiteiten	72	74		
Totaal			97	100

moment worden de hierin te presenteren posten in andere standaarden als zodanig benoemd en nader uitgewerkt (vergelijk IAS 1.7). Deze posten moeten dan ook afzonderlijk worden gepresenteerd (IAS 1.82 onder (g) en (h)). Het betreft:

- De wijzigingen in de herwaarderingsreserves inzake materiële vaste activa (in overeenstemming met IAS 16.39-42);
- De wijzigingen in de herwaarderingsreserves inzake immateriële vaste activa (in overeenstemming met IAS 38.85-87);
- Het volledige bedrag aan actuariële winsten en verliezen op toegezegd-pensioenregelingen van het boekjaar (indien verwerkt in overeenstemming IAS 19.93A);
- De winsten en verliezen uit de omrekening van de jaarrekening van een buitenlandse activiteit (zie IAS 21.32 en 37-49);
- De positieve en negatieve herwaarderingsreserves van voor verkoop beschikbare financiële activa (IAS 39.55 onder (b) en 67-70);
- Het effectieve deel van afdekkingsinstrumenten in een kasstroomafdekking (in overeenstemming met IAS 39.95-102);
- Het aandeel in het niet-gerealiseerde resultaat van geassocieerde deelnemingen (zie IAS 28) en joint ventures (zie IAS 31) die worden verwerkt volgens de equity methode (IAS 1.82 (h)).

Andere dan deze posten mogen niet als 'other comprehensive income' worden gepresenteerd (IAS 1.88). In tabel 13 geven wij aan hoe vaak deze posten voorkomen.

Tabel 13 Posten van het 'other comprehensive income'

Percentage uitgedrukt ten opzichte van totale populatie van 97 jaarrekeningen.

Posten van het "other comprehensive income":	n	%
a en b. Herwaarderingsreserves materiële vaste activa en/of immateriële vaste activa	10	10
c. Actuariële resultaten toegezegd-pensioenregelingen	63	65
d. Omrekeningen buitenlandse activiteiten	95	98
e. Herwaarderingsreserves voor verkoop beschikbare activa	92	95
f. Kasstroomafdekkingen	91	94
g. Aandeel niet-gerealiseerde resultaat deelnemingen/joint ventures	47	49

Tabel 13 laat zien dat veel voorkomende componenten van 'other comprehensive income' worden gevormd door de omrekening van buitenlandse activiteiten, de herwaarderingsreserves van voor verkoop beschikbare activa en kasstroomafdekkingen (ieder bij meer dan 90% van de ondernemingen). In een beperkt aantal jaarrekeningen (10%) hebben we herwaarderingsreserves van materiële en/of immateriële vaste activa aangetroffen.

In het overzicht van de resultaten moeten de kosten in de winst-en-verliesrekening worden geclassificeerd naar hun aard dan wel naar hun functie afhankelijk van welke van

de beide mogelijkheden betrouwbaar en meer relevant is. In de onderzochte jaarrekeningen hebben we hiervan het volgende aangetroffen. (zie tabel 14)

Tabel 14 Classificatie van de kosten naar bedrijfstak en naar land

Classificatie van de kosten:	naar aard	naar functie	mengvorm	Totaal
Bedrijfstak:				
(Tele)communicatie	5	3	1	9
Dienstverlening	0	0	4	4
Energie	14	3	1	18
Financiële instelling	11	2	9	22
Nutsvoorziening	1	0	1	2
Productie	5	31	6	42
Totaal	36	39	22	97
Land:				
Denemarken	0	1	1	2
Nederland	1	2	3	6
Noorwegen	1	0	0	1
VK	10	7	7	24
Groep A	12	10	11	33
België	0	1	0	1
Duitsland	3	9	3	15
Finland	1	1	0	2
Frankrijk	7	8	5	20
Italië	5	1	1	7
Spanje	6	0	1	7
Zweden	1	4	0	5
Zwitserland	1	5	1	7
Groep B	24	29	11	64
Totaal	36	39	22	97

Meest opvallend in tabel 14 is dat 22 ondernemingen (23%) de kosten in de winst-en-verliesrekening in een mengvorm van categoriaal en functioneel presenteren. Voorts is er geen duidelijke voorkeur voor het categoriale model (37%) dan wel het functionele model (40%).

Bijna de helft van de 22 financiële instellingen in ons onderzoek (41%) presenteert de kosten in een gemengd model. Overigens hebben deze kosten slechts een beperkte impact op het totale resultaat van de financiële instelling. Het merendeel van die 22 jaarrekeningen betreft die van instellingen die primair bank zijn. Deze kiezen meestal (69%) voor een categoriale presentatie van de kosten, en nooit voor een functionele presentatie. Tevens presenteren alle dienstverleners hun kosten in een gemengd model.

De presentatie van de kosten naar hun aard gebeurt vooral door energieondernemingen (78%). Van de productieondernemingen doet het merendeel (74%) de presentatie van de kosten functioneel.

Op basis van de indeling naar landen is evenmin een voorkeur voor categoriale dan wel functionele indeling zichtbaar. Wel valt op dat de ondernemingen in landengroep B (17%) minder vaak het gemengde model toepassen dan de ondernemingen in landengroep A (33%). Wellicht is hier toch nog iets zichtbaar van het gebruik van de jaarrekening zoals door Nobes (2008) voor landengroep B aangegeven, namelijk het informeren van de overheid. Normaliter gebeurt die informatieverschaffing zonder afwijkingen volgens voorgeschreven formaten. Voorts blijkt uit tabel 14 dat ondernemingen in Italië en Spanje⁴ bijna altijd voor de kostenindeling naar de aard ervan kiezen, en ondernemingen in Duitsland, Zweden en Zwitserland in meerderheid kiezen voor de functionele indeling.

Het al eerder genoemde onderzoek van Kvaal en Nobes (2010) onderzocht voor dit aspect alleen de jaarrekeningen van niet-financiële instellingen. Van de 72 ondernemingen uit het VK koos 47% voor de functionele indeling en koos 39% een gemengd model. Van de 31 ondernemingen uit Frankrijk paste 55% het functionele model en 45% het categoriale model toe. Van de 25 ondernemingen uit Spanje classificeerde 96% de kosten naar hun aard. In Duitsland classificeerden van de 17 ondernemingen 77% de kosten naar hun aard en 23% naar hun functie.

Uit een onderzoek van Ineum consulting (2008) naar de jaarrekeningen over 2006 van 188 beursgenoteerde ondernemingen in de gehele EU (exclusief financiële instellingen) kwam naar voren dat 53% de kosten presenteerde naar hun functie en 46% naar hun aard. In Spanje presenteren alle ondernemingen de kosten naar hun aard. Naar hun functie werden de kosten gepresenteerd door 81% van de ondernemingen uit het VK, 71% uit Denemarken, 63% uit Duitsland, 61% uit Frankrijk en 50% uit Nederland. Gesorteerd naar bedrijfstak presenteerde 87% van de ondernemingen met nutsvoorzieningen als primaire activiteit de kosten naar hun aard. Van de ondernemingen in de autobranche deelde 89% en in de detailhandel 75% de kosten in naar hun functie.

De resultaten van ons onderzoek liggen voor een deel in lijn met die van Kvaal en Nobes (2010) en van Ineum consulting (2008). Zo kiest een meerderheid van de ondernemingen voor een indeling van de kosten naar hun functie. Wel valt bij ons onderzoek op dat meer dan bij Kvaal en Nobes (2010) en bij Ineum consulting (2008) het gemengde model blijkt te zijn gekozen voor de presentatie van de kosten. Overigens tekenen wij aan dat de bevindingen van Kvaal en Nobes (2010) niet altijd dezelfde zijn als die van Ineum consulting (2008), en dat bij ons onder-

zoek de omvang ervan (97 onderzochte jaarrekeningen) een conclusie voor categorieën binnen deze populatie beperkt. Tenslotte merken wij op dat in juni 2011 door de IFRS Board een wijziging van de presentatie van het 'other comprehensive income' in IAS 1 is bekend gemaakt. De posten in dit overzicht moeten voortaan in twee onderdelen worden uitgesplitst. Het ene onderdeel bevat de posten die op een later moment (bij het zich voordoen van een bepaalde gebeurtenis) via het 'other comprehensive income' worden teruggesluisd naar de winst-en-verliesrekening. Het andere onderdeel bevat de posten die niet op enig later moment mogen worden teruggesluisd.

5 'Statement of cash flows'

Over het kasstroomoverzicht zegt IAS 1 niet veel meer dan dat dit overzicht onderdeel is van de primaire overzichten. Nadere vereisten zijn opgenomen in IAS 7 Kasstroomoverzicht.

Ook de benaming van dit primaire overzicht is in het eerste decennium van deze eeuw gewijzigd, namelijk van 'Cash flow statement' naar 'Statement of cash flows'. Ook deze wijziging werd niet verplicht gesteld (IAS 1.BC14). Ten aanzien van de benaming van dit overzicht hebben we in ons onderzoek het volgende gezien. (zie tabel 15)

Tabel 15 Naam van het overzicht met de kasstromen

Naam:	n	%
Statement of cash flows	52	54
Cash flow statement	45	46
Totaal	97	100

Tabel 15 geeft aan dat de niet verplichte naamswijziging van dit primair overzicht inmiddels begint aan te slaan. De toepassing ervan naar landen en naar bedrijfstakken is zeer divers.

Een van de veel besproken opties in IAS 7 is de keuze, bij de bepaling van de kasstromen uit de operationele activiteiten, tussen de directe methode en de indirecte methode (IAS 7.18). De directe methode heeft als voordeel dat de gepresenteerde kasstromen échte kasstromen zijn, en daarom extra informatie voor de gebruikers van de jaarrekening geven. Bij de presentatie van de kasstromen volgens de indirecte methode zijn de gepresenteerde cijfers slechts een correctie van de gepresenteerde winst (dan wel verlies) voor posten zonder kasstromen (zoals de kosten van afschrijving of het treffen van een voorziening) en veranderingen van het werkkapitaal (zoals vooruitbetaalde en vooruitontvangen bedragen). Een groot nadeel van de directe methode wordt gevormd door de kosten van het administratieve systeem dat dan niet alleen de cijfers van de balans en de winst-en-verliesrekening moet genereren, maar ook de afzonderlijke kasstromen die uit de operatio-

nele activiteiten zijn voortgekomen. Niettemin deed de IASB in oktober 2008 een nieuwe poging meer sympathie voor de directe methode te verkrijgen in het kader van het Financial Statement Presentation project. De discussies over deze methode laaiden opnieuw op. Daarom is besloten tot meer en nader overleg met betrokkenen. Op het moment van het schrijven van deze bijdrage (in de zomer van 2011) ligt het project feitelijk stil.

Niettemin hebben we onderzocht welke methode in de jaarrekeningen is gebruikt. (zie tabel 16)

Tabel 16 Methode van bepaling van de operationele kasstromen

Methode:	n	%
Directe methode	2	2
Indirecte methode	95	98
Totaal	97	100

Van de ondernemingen die de indirecte methode hanteren geven zes ondernemingen de aansluiting tussen de nettowinst en de kasstroom uit operationele activiteiten in de toelichting en plaatst één onderneming deze aansluiting onder het kasstroomoverzicht.

Tabel 16 geeft aan dat de directe methode geen ingang in de praktijk (2%) heeft gevonden. In onderzoek van Bergwerff en Van Capelle (2007) kwam naar voren dat 92% van de Nederlandse ondernemingen in de AEX, AMX en ASX in hun jaarrekeningen over 2006 de indirecte methode toepasten.

In het onderzoek van Kvaal en Nobes (2010) pasten bijna alle ondernemingen de indirecte methode toe in hun jaarrekening. Van de 98 ondernemingen uit het VK deed dat 98%, van de 35 ondernemingen uit Frankrijk 100%, van de 32 ondernemingen uit Spanje 88%, en van de 23 ondernemingen uit Duitsland 100%.

Deze bevindingen liggen geheel met elkaar en met die uit ons onderzoek in lijn.

Over de presentatie van betaalde interest, ontvangen interest, ontvangen dividend en betaalde dividend geeft de IASB aan dat daarover geen consensus bestaat. Daarom wordt een keuze geboden deze te presenteren als operationele, investerings- dan wel financieringskasstromen (IAS 7.33), met één restrictie, namelijk dat betaald dividend niet als investeringskasstroom mag worden gepresenteerd. De overweging om betaalde dividenden onder de financieringskasstromen te classificeren is dat betaalde dividenden kosten voor het aantrekken van financiering vormen. Anderzijds mogen ze onder operationele kasstromen worden geclassificeerd om de gebruikers van de jaarrekening te laten zien dat de betaalde dividenden uit de kasstromen van de operationele activiteiten kunnen worden betaald (IAS 7.34). In de onderzochte jaarreke-

ningen zijn deze kasstromen als volgt gepresenteerd (zie tabel 17).

Bij vijf ondernemingen blijkt de indeling van betaalde en ontvangen interest en van ontvangen dividend alleen uit de toelichting bij het kasstroomoverzicht. Eveneens bij vijf ondernemingen wordt het bedrag van betaalde en ontvangen interest gesaldeerd weergegeven.

Tabel 17 geeft aan dat een aantal ondernemingen de indeling van deze kasstromen op een eigen wijze doet door ze afzonderlijk te presenteren onderaan het kasstroomoverzicht of in de toelichting zonder tot een duidelijke keuze te komen. Alleen het betaalde dividend wordt door bijna alle ondernemingen (97%) tot de kasstroom uit hoofde van financieringsactiviteiten gerekend. Betaalde en ontvangen interest en ontvangen dividend worden, voor zover vermeld, door het merendeel van de ondernemingen geclassificeerd als kasstroom uit hoofde van operationele activiteiten (tussen 39 en 41%). Een belangrijk deel van de ondernemingen rekent betaalde interest tot de kasstroom uit hoofde van financieringsactiviteiten (23%) en ontvangen interest respectievelijk ontvangen dividend tot de kasstroom uit hoofde van investeringsactiviteiten (respectievelijk 14 en 19%). Deze resultaten komen overeen met het onderzoek van Bergwerff en Van Capelle (2007) over jaarrekeningen van het boekjaar 2006. Opvallend is het hoge percentage ondernemingen waarvoor wij voor betaalde interest, ontvangen interest en ontvangen dividend noch in het primaire overzicht noch in de toelichting informatie hebben aangetroffen over de wijze waarop deze zijn geclassificeerd (respectievelijk 25, 31 en 36%). Deze percentages worden lager als wij alleen de niet-financiële instellingen beschouwen (respectievelijk 15, 20 en 28%). Dit duidt erop dat deze praktijk bij financiële instellingen vaker voorkomt dan bij niet-financiële instellingen. Deze percentages zijn aanzienlijk hoger dan in het onderzoek van Bergwerff en Van Capelle (2007), zeker als daarbij ook in ogenschouw wordt genomen dat een aantal ondernemingen de genoemde posten wel vermeldt, maar niet aangeeft hoe deze worden geclassificeerd (deze rubriek wordt in het onderzoek van Bergwerff en Van Capelle (2007) niet onderscheiden).

In tabel 18 is de onderverdeling opgenomen naar de door ons onderscheiden landengroepen A en B (zie paragraaf 2). Aangezien door de onderneming betaald dividend bijna altijd wordt geclassificeerd als kasstroom uit hoofde van financiering is 'betaald dividend' niet opgenomen in tabel 18.

Uit tabel 18 blijkt dat de classificatie van betaalde interest, ontvangen interest en ontvangen dividend naar de landengroepen een uiteenlopend beeld laat zien. Er zijn enkele opvallende verschillen tussen landengroep A met

Tabel 17 Classificatie van kasstromen uit hoofde van betaalde interest, ontvangen interest, ontvangen dividend, betaald dividend

Classificatie:	n	%	n	%
	totale populatie		exclusief financiële instellingen	
Betaalde interest:				
- Operationeel	40	41	38	51
- Investering	1	1	0	0
- Financiering	22	23	19	25
- Afzonderlijk onderaan het kasstroomoverzicht of in de toelichting, zonder duidelijke classificatie	10	10	7	9
- Niet vermeld	24	25	11	15
- Totaal	97	100	75	100
Ontvangen interest:				
- Operationeel	40	41	36	48
- Investering	14	14	14	19
- Financiering	4	4	4	5
- Afzonderlijk onderaan het kasstroomoverzicht of in de toelichting, zonder duidelijke classificatie	9	9	6	8
- Niet vermeld	30	31	15	20
- Totaal	97	100	75	100
Ontvangen dividend:				
- Operationeel	38	39	34	45
- Investering	18	19	17	23
- Financiering	0	0	0	0
- Afzonderlijk onderaan het kasstroomoverzicht of in de toelichting, zonder duidelijke classificatie	6	6	3	4
- Niet aanwezig	35	36	21	28
- Totaal	97	100	75	100
Betaald dividend:				
- Operationeel	0	0	0	0
- Financiering	94	97	74	99
- Afzonderlijke categorie	1	1	1	1
- Niet aanwezig	2	2	0	0
- Totaal	97	100	75	100

Tabel 18 Classificatie van kasstromen uit hoofde van betaalde interest, ontvangen interest en ontvangen dividend per landengroep

	Operationeel		Investering		Financiering		Afzonderlijk onderaan		Niet vermeld		Totaal	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Groep A												
Betaalde interest	16	47	1	3	11	31	2	6	4	12	34	100
Ontvangen interest	14	41	10	29	1	3	2	6	7	21	34	100
Ontvangen dividend	12	35	10	29	0	0	0	0	12	35	34	100
Groep B												
Betaalde interest	24	38	0	0	11	17	8	13	20	32	63	100
Ontvangen interest	26	41	4	6	3	5	7	11	23	37	63	100
Ontvangen dividend	26	41	8	13	0	0	6	10	23	37	63	100

informatieverschaffing via de jaarrekening op de eerste plaats voor aandeelhouders en landengroep B met informatieverschaffing via de jaarrekening op de eerste plaats voor de overheid. Een van die verschillen betreft de classificatie van betaalde interest onder financiering die in groep A bij 31% van de jaarrekeningen voorkomt, en in groep B bij 17% van de jaarrekeningen. Ook de classificatie van de ontvangen interest valt op: bij 29% van de jaarrekeningen in groep A als investeringskasstroom en bij 6% in groep B.

In het onderzoek van Kvaal en Nobes (2010) gaf de classificatie een uiteenlopend beeld in de jaarrekeningen. Bij de ontvangen dividenden deed van de 60 ondernemingen uit het VK met ontvangen dividend 37% dat onder de operationele kasstromen, van de 28 ondernemingen uit Frankrijk 93%, van de 18 ondernemingen uit Spanje 50%, en van de zes ondernemingen uit Duitsland 67%. Ook de classificatie van de betaalde interest liep in het onderzoek van Kvaal en Nobes (2010) per land uiteen. Van de 98 ondernemingen uit het VK met betaalde interest deed 68% dat onder de operationele kasstromen, van de 15 ondernemingen uit Frankrijk 89%, van de 31 ondernemingen uit Spanje 39%, en van de 21 ondernemingen uit Duitsland 62%.

Ook de onderverdeling naar bedrijfstak laat een gediversificeerd beeld zien. Vooral bij financiële instellingen ontbreekt vaak de classificatie van betaalde interest, ontvangen interest en ontvangen dividend.⁵ Voor zover financiële instellingen banken zijn, past hierbij de aantekening dat de interestbaten en -lasten tot de kernoperaties van het bedrijf behoren.

6 'Statement of changes in equity'

Het vierde primaire overzicht betreft het mutatieoverzicht van het eigen vermogen. Dit overzicht laat de toename (of afneming) van de netto-activa gedurende het boekjaar van de onderneming zien. Hierin zijn begrepen de mutaties die voortvloeien uit de transacties met de

eigenaars van de onderneming in hun hoedanigheid van eigenaars (zoals kapitaalstortingen, terugkoop van de eigen-vermogensinstrumenten van de onderneming en dividenden) en de direct aan deze transacties gerelateerde kosten, alsmede het totaal aan baten en lasten, inclusief winsten en verliezen, dat door de activiteiten van de onderneming gedurende het boekjaar is gegenereerd (zie IAS 1.109). Onder eigen vermogen wordt ook in dit overzicht verstaan elk financieel instrument dat de onderneming heeft uitgegeven, en dat geen vreemd vermogen is. In een geconsolideerde jaarrekening worden daarom als eigen vermogen gepresenteerd het eigen vermogen van de aandeelhouders van de moedermaatschappij en van de minderheidsbelangen in de geconsolideerde dochterondernemingen (zie IAS 27.BC30). Dit betekent dat de IASB voor de geconsolideerde jaarrekening het 'economic entity concept' toepast.

In dit primaire overzicht van de mutaties van het eigen vermogen worden volgens de IFRSs drie soorten mutaties in ieder geval vermeld (IAS 1.106):

- het 'comprehensive income' over het boekjaar gesplitst naar het bedrag dat toerekenbaar is aan de aandeelhouders van de moedermaatschappij, en het bedrag dat aan de houders van de minderheidsbelangen toerekenbaar is;
- voor ieder component van het eigen vermogen: de gevolgen van het met terugwerkende kracht (in overeenstemming met IAS 8.22) wijzigen van de grondslag voor waardering en/of verwerking, of het met terugwerkende kracht (in overeenstemming met IAS 8.42 onder (b)) herstellen van een fout; en
- voor iedere component van het eigen vermogen: een aansluiting tussen de boekwaarde aan het begin en het einde van het boekjaar, met afzonderlijke vermelding van de wijzigingen voortvloeiend uit:
  - de winst of het verlies;
  - het 'other comprehensive income'; en

(iii) transacties met eigenaars in hun hoedanigheid van eigenaars, met afzonderlijke vermelding van bijvoorbeeld:

- uitgifte van aandelen;
- terugbetaling op aandelen;
- eigen-vermogenscomponenten van uitgegeven converteerbare obligaties;
- dividenden op eigen-vermogensinstrumenten;
- crediteringen in verband met betalingen gebaseerd op aandelen in de vorm van eigen-vermogensinstrumenten (IFRS 2); en
- transacties met minderheidsaandeelhouders zonder dat de beslissende zeggenschap verandert (IAS 27).

We zijn nagegaan of deze informatie in dit primaire overzicht van de onderzochte jaarrekeningen voorkomt. (zie tabel 19)

Tabel 19 geeft aan dat indien een minderheidsbelang aanwezig is altijd het 'comprehensive income' in het mutatieoverzicht van het eigen vermogen wordt gesplitst naar aandeelhouders en minderheidsbelangen. Indien wijziging plaatsvindt van de waarderingsgrondslag en/of indien een fout wordt hersteld, leidt dit tot een extra kolom in de balans omdat de invloed op de vermogenspositie moet worden aangegeven. Dit moet dan ook tot uitdrukking komen in het mutatieoverzicht van het eigen vermogen, waar een regel wordt toegevoegd. Uit tabel 8 blijkt dat 14 ondernemingen een grondslagwijziging doorvoerden en één onderneming melding maakte van een wijziging van grondslag én herstel van een fout. Van deze 15 ondernemingen nemen negen ondernemingen een extra regel op in het mutatieoverzicht eigen vermogen en één onderneming neemt twee extra regels op (voor wijziging van grondslag én voor herstel van een fout); de overige vijf ondernemingen passen alleen de begintelling in het mutatieoverzicht eigen vermogen aan.

Voorts hebben wij onderzocht in hoeverre er aansluiting is tussen de posten die zijn opgenomen in het 'other comprehensive income statement' (genoemd in tabel 13) en het mutatieoverzicht eigen vermogen. Dat kan geschieden voor elke post afzonderlijk of voor alle posten van het 'other comprehensive income statement' gezamenlijk. Tesco (2010) is een goed voorbeeld van een onderneming die voor elke post afzonderlijk de aansluiting presenteert. Tevens voerde Tesco een stelselwijziging door en hiervoor zien we een aanpassing van iedere component (zie figuur 1 op bladzijde 602 en 603).

Voorts moeten in het mutatieoverzicht eigen vermogen de transacties met eigenaren tot uitdrukking komen. Bij Tesco zijn duidelijk de genoemde verschillende posten uit IAS 1 te herkennen.

Tabel 19 Verplichte mutaties in het mutatieoverzicht eigen vermogen

Mutaties in het mutatieoverzicht eigen vermogen:	n	%
a. "Comprehensive income":		
- Gesplitst naar aandeelhouders en minderheidsbelangen	94	97
- Alleen naar aandeelhouders	1	1
- Geen minderheidsbelangen	2	2
- Totaal	97	100
b. Terugwerkende kracht voor iedere component:		
- Wijziging van grondslag	15	16
- Geen wijziging van grondslag	82	85
Totaal	97	100
- Herstel van fout	1	1
- Geen herstel van fout	96	99
- Totaal	97	100
c. Aansluiting tussen begin en einde boekjaar:		
(i) Winst of verlies:	65	67
(ii) "Other comprehensive income":		
- Elke post afzonderlijk	33	34
- Alle posten samen	60	62
- In de toelichting elke post afzonderlijk	4	4
(iii) "Total comprehensive income" als één bedrag	32	33
(iv) Transacties met eigenaars:		
- Uitgifte aandelen	59	61
- Terugbetaling aandelen	77	79
- Converteerbare obligaties	9	9
- Dividenden	94	97
- Betalingen gebaseerd op aandelen als eigen-vermogensinstrumenten	72	74
- Transacties met minderheidsaandeelhouders	55	57

Overigens dient te worden bedacht dat indien iets niet onder een bepaald hoofdje wordt vermeld, dit niet betekent dat de jaarrekening niet in overeenstemming is met de IFRSs. We kennen immers de materialiteit van de gemiste posten niet.

Door een recente aanpassing van IAS 1 moet de uitsplitsing van het 'other comprehensive income' vanaf 1 januari 2011 in de toelichting bij het mutatieoverzicht van het eigen vermogen worden gegeven, dan wel in het overzicht zelf; eerdere toepassing van deze aanpassing is toegestaan vanaf

de EU endorsement op 18 februari 2011). Uit tabel 19 blijkt dat vier ondernemingen (4%) gebruik maken van de mogelijkheid om de uitsplitsing in de toelichting op te nemen. Naast deze verplichting over in het mutatieoverzicht van het eigen vermogen zelf op te nemen informatie geeft IAS 1 aan dat het bedrag aan dividenden dat gedurende het boekjaar aan de eigenaars van de onderneming is uitgekeerd, en het daaraan gerelateerde dividend per aandeel naar keuze in het overzicht zelf dan wel in de toelichting moet worden opgenomen (IAS 1.107). Het totale bedrag aan dividend is bij alle ondernemingen opgenomen in het mutatieoverzicht eigen vermogen. Dat geldt echter niet voor het dividend per aandeel. In aanvulling op tabel 19 zijn we nagegaan waar de ondernemingen in de onderzochte jaarrekeningen het dividend per aandeel hebben vermeld (zie tabel 20). Tabel 20 geeft aan dat 15 ondernemingen (16%) het dividend per aandeel helemaal niet in de jaarrekening opnemen. Hiervan keerden twee geen dividend uit (zie ook tabel 17).

7 Alternatieve prestatie-indicatoren

Naast het presenteren van de resultaten conform de vereisten van IAS 1 kunnen ondernemingen ervoor kiezen hun resultaten te presenteren in overeenstemming met een wijze waarvan ze menen dat die recht doet aan de eigen aard van de onderneming. Dikwijls gebeurt dat niet in de primaire overzichten van de jaarrekening maar op een andere plaats in het jaarverslag; zie bijvoorbeeld Hooghiemstra en Van der Tas (2004) en Brouwer (2007). Zo onderzochten Hooghiemstra en Van der Tas (2004) de 37 jaarverslagen over 2003 van de ondernemingen met een beursnotering in de AEX en AMX (exclusief financiële instellingen en vastgoedfondsen). In deze 37 jaarverslagen kwamen zij in totaal 842 keer een alternatieve prestatie-indicator tegen. Die stond een keer in de balans, 65 keer (8%) in de winst-en-verliesrekening en 12 keer (1%) in het kasstroomoverzicht. Hierbij dient te worden aangetekend

Tabel 20 Plaats van vermelding van het dividend per aandeel

Vermelding dividend per aandeel:	n	%
Alleen in Mutatieoverzicht van het eigen vermogen	4	4
Alleen in Toelichting	69	71
In Mutatieoverzicht van het eigen vermogen en in Toelichting	5	5
In Mutatieoverzicht van het eigen vermogen, in Toelichting en onderaan winst-en-verliesrekening	1	1
In Toelichting en onderaan winst-en-verliesrekening	2	2
Alleen onderaan winst-en-verliesrekening	1	1
Niet in de jaarrekening	15	16
Totaal	97	100

dat die jaarrekeningen over 2003 moesten voldoen aan het Nederlandse Besluit modellen jaarrekening dat stringente regels voor de inrichting van de primaire overzichten kent. In dit onderzoek hebben we ervoor gekozen alternatieve prestatie-indicatoren in de primaire overzichten te onderzoeken.

7.1 Alternatieve prestatie-indicatoren in de primaire overzichten

IAS 1 kent een grote mate van vrijheid met betrekking tot het presenteren van de resultaten in de winst-en-verliesrekening. IAS 1.82 en 83 noemen weliswaar de posten die in ieder geval moeten worden opgenomen in de winst-en-verliesrekening respectievelijk het 'statement of comprehensive income', maar in IAS 1.85 wordt gesteld dat een onderneming regels mag toevoegen, kopjes en tussentellingen mag hanteren als dat van belang is voor het begrijpen van de financiële prestaties van de onderneming. Een dergelijke bepaling is ook aanwezig voor de balans (IAS 1.55).

Brouwer (2007) constateerde in zijn onderzoek van 250 Europese beursfondsen over de boekjaren 2004 en 2005 dat de genoemde grote mate van vrijheid heeft geleid tot een grote diversiteit. Dat betrof zowel het aantal regels in de winst-en-verliesrekening (dat varieerde tussen 8 en 48; 59% gebruikte tussen de 15 en 20 regels) als het aantal gehanteerde tussentellingen in de vorm van winstbegrippen (dat liep uiteen van 2 tot 8 winstbegrippen).

Wij hebben onderzocht in welke mate in de primaire overzichten tussentellingen worden gehanteerd, die kunnen worden geduid als zogenaamde non-GAAP performance measures. Dit zijn prestatie-indicatoren die in de IFRSs niet worden genoemd, maar waarvan de rapporterende onderneming van oordeel is dat deze bijdragen aan het inzicht, meestal omdat deze maatstaven intern worden gehanteerd, bijvoorbeeld voor de beoordeling van de verschillende segmenten van de onderneming. Het betreft een numerieke maatstaf aangaande de prestaties van een onderneming in het verleden of in de toekomst, de financiële positie van de onderneming of de kasstromen van de onderneming, waarbij bepaalde bedragen niet of wel zijn meegenomen in de berekening of bepaalde aanpassingen zijn verricht ten opzichte van bestaande maatstaven die in de verslaggevingsstandaarden worden genoemd. De Committee of European Securities Regulators (2005) beveelt aan om de non-GAAP (alternatieve) financiële prestatie-indicatoren te definiëren en de gebruikers van het financiële verslag te waarschuwen dat de desbetreffende maatstaven niet in overeenstemming zijn met de gehanteerde verslaggevingsstandaarden. De Securities and Exchange Commission (2003) eist een numerieke aansluiting tussen de non-GAAP financiële prestatie-indicator en een prestatie-indicator op basis van GAAP die daar het dichtst bij is. Hoewel deze

'Regulation G' niet van toepassing is op de meeste ondernemingen uit onze onderzoekspopulatie hebben wij ook gekeken of een aansluiting wordt gegeven met financiële verslaggevingsmaatstaven op basis van GAAP.

Van de primaire overzichten komen de meeste non-GAAP financiële prestatie-indicatoren voor in de winst-en-verliesrekening. Winstbegrippen die in ieder geval moeten worden gehanteerd zijn 'profit' of 'loss', en 'total comprehensive income'. Voor zover van toepassing moeten ondernemingen afzonderlijk aangeven de winst of het verlies na belastingen van beëindigde activiteiten. In ons onderzoek presenteren 37 ondernemingen (38%) deze post afzonderlijk in de winst-en-verliesrekening (waarbij vier ondernemingen aangeven dat deze voor alle gepresen-

teerde jaren nihil is).⁶ Andere winstbegrippen die in ieder geval moeten worden opgenomen zijn de winst die, of het verlies dat, wordt toegerekend aan minderheidsbelangen en de eigenaren van de moedermaatschappij, en het 'total comprehensive income' dat wordt toegerekend aan minderheidsbelangen en de eigenaren van de moedermaatschappij. Met uitzondering van twee (2%) ondernemingen die geen minderheidsbelang hebben, presenteren alle 95 (98%) ondernemingen onderaan de winst-en-verliesrekening afzonderlijk het deel van de winst die, of het verlies dat, wordt toegerekend aan de minderheidsbelangen respectievelijk aan de eigenaren van de moeder, en presenteren zij onderaan het 'statement of comprehensive income' het deel van het 'total comprehensive income' dat

Figuur 1 Tesco, annual report 2010, p. 73.
Group statement of changes in equity

	Issued Share Capital £m	Share premium £m	Other reserves £m	Attributable to owners of the parent					Total £m	Minority interests £m	Total equity £m
				Capital redemption reserve £m	Hedging reserve £m	Translation reserve £m	Treasury shares £m	Retained earnings £m			
At 28 February 2009 (restated*)	395	4,638	40	13	175	173	(229)	7,644	12,849	57	12,906
Profit for the year	-	-	-	-	-	-	-	2,327	2,327	9	2,336
Other comprehensive income											
Change in fair value of available-for-sale financial assets	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1
Currency translation differences	-	-	-	-	-	325	-	-	325	18	343
Loss on defined benefit schemes	-	-	-	-	-	(2)	-	(320)	(322)	-	(322)
Loss on cash flow hedges	-	-	-	-	(163)	-	-	-	(163)	-	(163)
Tax on components of other comprehensive income	-	-	-	-	-	(33)	-	87	54	-	54
Total other comprehensive income	-	-	-	-	(163)	290	-	(232)	(105)	18	(87)
Total comprehensive income	-	-	-	-	(163)	290	-	2,095	2,222	27	2,249
Transactions with owners											
Purchase of treasury shares	-	-	-	-	-	-	(24)	-	(24)	-	(24)
Share-based payments	-	-	-	-	-	-	73	168	241	-	241
Issue of shares	4	163	-	-	-	-	-	-	167	-	167
Purchase of minority interest	-	-	-	-	-	-	-	91	91	3	94
Dividends paid to minority interests	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(2)	(2)
Dividends authorised in the year	-	-	-	-	-	-	-	(968)	(968)	-	(968)
Tax on items charged to equity	-	-	-	-	-	-	-	18	18	-	18
Transactions with owners	4	163	-	-	-	-	49	(691)	(475)	1	(474)
At 27 February 2010	399	4,801	40	13	12	463	(180)	9,048	14,596	85	14,681

Figuur vervolgd op de volgende bladzijde

wordt toegerekend aan de minderheidsbelangen respectievelijk aan de eigenaren van de moeder. Daarnaast verschijnen onderaan de winst-en-verliesrekening nog andere winstbegrippen, namelijk de gewone winst per aandeel, voor zover van toepassing gesplitst naar voortgezette activiteiten en beëindigde activiteiten, en de verwachte winst per aandeel, voor zover van toepassing gesplitst naar voortgezette activiteiten en beëindigde activiteiten (zie paragraaf 4).

In dit onderzoek hebben wij gekeken of naast de hierboven genoemde winstbegrippen nog andere winstbe-

grippen voorkomen, in de vorm van tussentellingen of afzonderlijke kolommen. Tussentellingen die vaak voorkomen zijn 'gross profit', 'operating profit before interest and taxes' en 'operating profit before taxes'. Omdat deze winstbegrippen een vastomlijnde inhoud hebben, hebben wij ze niet gerekend tot de non-GAAP financiële prestatie-indicatoren.

Door 35 (36%) ondernemingen worden tussentellingen of afzonderlijke kolommen in de winst-en-verliesrekening gepresenteerd. Opvallend zijn acht (8%) ondernemingen uit het VK die in de winst-en-verliesrekening

	Attributable to owners of the parent										
	Issued Share Capital £m	Share premium £m	Other reserves £m	Capital redemption reserve £m	Hedging reserve £m	Translation reserve £m	Treasury shares £m	Retained earnings £m	Total £m	Minority interests £m	Total equity £m
At 23 February 2008	393	4,511	40	12	4	245	(204)	6,814	11,815	87	11,902
IFRIC 13 restatement	-	-	-	-	-	-	-	(29)	(29)	-	(29)
At 23 February 2008 (restated*)	393	4,511	40	12	4	245	(204)	6,785	11,786	87	11,873
Profit for the year	-	-	-	-	-	-	-	2,133	2,133	5	2,138
Other comprehensive income											
Change in fair value of available-for-sale investments	-	-	-	-	-	-	-	3	3	-	3
Currency translation differences	-	-	-	-	-	(269)	-	-	(269)	(6)	(275)
Loss on defined benefit schemes	-	-	-	-	-	(2)	-	(627)	(629)	-	(629)
Gains on cash flow hedges	-	-	-	-	171	-	-	-	171	-	171
Tax on components of other comprehensive income	-	-	-	-	-	199	-	176	375	-	375
Total other comprehensive income	-	-	-	-	171	(72)	-	(448)	(349)	(6)	(355)
Total comprehensive income	-	-	-	-	171	(72)	-	1,685	1,784	(1)	1,783
Transactions with owners											
Purchase of treasury shares	-	-	-	-	-	-	(165)	-	(165)	-	(165)
Share-based payments	-	-	-	-	-	-	140	68	208	-	208
Issue of shares	3	127	-	-	-	-	-	-	130	-	130
Share buy-backs	(1)	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Purchase of minority interest	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(26)	(26)
Dividends paid to minority interests	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(3)	(3)
Fair value reserve arising on acquisition of Tesco Bank	-	-	-	-	-	-	-	(71)	(71)	-	(71)
Dividends authorised in the year	-	-	-	-	-	-	-	(883)	(883)	-	(883)
Tax on items charged to equity	-	-	-	-	-	-	-	60	60	-	60
Transactions with owners	2	127	-	1	-	-	(25)	(826)	(721)	(29)	(750)
At 28 February 2009 (restated*)	395	4,638	40	13	175	173	(229)	7,644	12,849	57	12,906

* See note 1 Accounting policies.

kolommen opnemen of een afzonderlijk blok met verschillende regels. Deze presentatiewijze is nog een overblijfsel van een standaard uit het VK FRS 3 'Reporting Financial Performance'. Indien deze op uniforme wijze zou worden toegepast, wordt hiermee veel informatie gegeven. Wij constateren echter dat deze presentatiewijze alleen voorkomt bij ondernemingen uit het VK, en dat bij de acht ondernemingen de afzonderlijke kolom steeds een andere betekenis heeft. Dit impliceert dat de resultaten tussen de ondernemingen niet te vergelijken zijn. Bovendien geeft bij toepassing van de IFRSs deze presentatiewijze een vermenging in een primair overzicht van GAAP- en non-GAAP financiële prestatie-indicatoren.

Tabel 21 Winstbegrippen. Er kunnen meerdere winstbegrippen voorkomen bij één onderneming. Percentage uitgedrukt ten opzichte van totale populatie van 97 jaarrekeningen.

Winstbegrippen (inclusief winstbegrippen per aandeel)	n	%
Before non-recurring items	6	6
Before depreciation and amortization	3	3
Before amortization and impairment	1	1
Before capital gains, impairment, restructuring and other	1	1
Before impairment losses and taxation	1	1
Before depreciation and amortization, capital gains (losses) and impairment reversals (losses) on non-current assets	1	1
Before restructuring	1	1
Before business disposals, impairments and other one-off items	1	1
Before borrowing costs and other financial income and expense, the Group's share in income of associates, and income taxes, en afzonderlijk: impact of non-recurring items	1	1
Before equity in earnings of associated companies and income tax	1	1
Before interest, taxes, restructuring and impairments	1	1
EBITDA / EBITA / EBITAR ⁷	5	5
EBIT met aanpassingen	5	5
Trading surplus / Trading income	2	2
Before loan impairment charges and other credit risk provisions	1	1
Gross operating income (before cost of risk)	3	3
Comparable operating profit	1	1

De overige 28 ondernemingen nemen verschillende tussentellingen op in de winst-en-verliesrekening zelf (zie tabel 21).

In de andere primaire overzichten (dan de winst-en-verliesrekening) komen slechts sporadisch non-GAAP financiële prestatie-indicatoren voor. Dat gebeurt vooral in het kasstroomoverzicht. Voorbeelden hiervan zijn een afzonderlijke categorie: 'transactions related to equity', 'Net cash flow from operating activities', 'Cash flow from operating activities before changes in working capital and use of provisions', 'Free cash flow' en 'Gross cash flow'.

7.2 Aansluiting van non-GAAP financiële prestatie-indicatoren met GAAP-prestatie-indicatoren

61 (63%) van de onderzochte ondernemingen hanteert in de primaire overzichten van hun jaarrekening helemaal geen alternatieve prestatie-indicatoren. De andere 36 ondernemingen (37%) zouden de alternatieve financiële prestatie-indicatoren nader moeten toelichten. Het betreft de acht ondernemingen uit het VK die aparte kolommen of regels opnemen voor exceptional items, re-measurements, restructuring en dergelijke, en 28 (29%) andere ondernemingen. De wijze waarop dit gebeurt staat in tabel 22.

Eén onderneming plaatst onder de winst-en-verliesrekening en voor het other comprehensive income statement een overzicht met als titel 'Non-GAAP measure: underlying profit before tax', met daarin enkele aanpassingen die leiden tot een hogere 'underlying profit'. Vier (4%) financiële instellingen presenteren de winst voor 'cost of risk' / 'loan impairment charges and other credit risk provisions' als afzonderlijke tussentelling.

Twee (2%) ondernemingen verwijzen naar de CESR-richtlijn. Zes (6%) Franse ondernemingen verwijzen naar aanbeveling 2009-R03 van de Conseil National de Comptabilité (CNC) van 2 juli 2009 over de presentatie van de jaarrekening voor ondernemingen die IFRSs toepassen. Een voorbeeld hiervan is GDF Suez (zie figuur 2):

In de totale populatie van 97 ondernemingen komen wij 29 (20%) keer een melding tegen dat sprake is van non-GAAP

Tabel 22 Aansluiting met GAAP-prestatie-indicatoren

Aansluiting met GAAP-prestatie-indicatoren	n	%
Volledige aansluiting	24	25
Alleen definities, zonder kwantitatieve aansluiting	10	10
Geen aansluiting	2	2
Niet van toepassing	61	63
Totaal	97	100

Figuur 2 GDF Suez, Reference document 2010, p. 309.

1.4.17 Current operating income

Current operating income is an indicator used by the Group to present 'a level of operational performance that can be used as part of an approach to forecast recurring performance'. (This complies with CNC Recommendation 2009-R03 on the format of financial statements of entities applying IFRSs.) Current operating income is a sub-total which helps management to better understand the Group's performance because it excludes elements which are inherently difficult to predict due to their unusual, irregular or nonrecurring nature. For GDF SUEZ, such elements relate to mark-to-market on commodity contracts other than trading instruments, asset impairment, restructuring costs, changes in the scope of consolidation and other non-recurring items, and are defined as follows:

- mark-to-market on commodity contracts other than trading instruments corresponds to changes in the fair value (mark-to-market) of financial instruments relating to commodities, gas and electricity, which do not qualify as either trading or hedging instruments. These contracts are used in economic hedges of operating transactions in the energy sector. Since changes in the fair value of these instruments which must be recognized through income in IAS 39 can be material and difficult to predict, they are presented on a separate line of the consolidated income statement;
- impairment includes impairment losses on non-current assets;
- restructuring costs concern costs corresponding to a restructuring program planned and controlled by management that materially changes either the scope of a business undertaken by the entity, or the manner in which that business is conducted based on the criteria set out in IAS 37;
- changes in scope of consolidation: the items included on this line are detailed in section 1.4.3;
- other non-recurring items chiefly include capital gains and losses on disposals of non-current assets and available-for-sale securities.

financiële prestatie-indicatoren; slechts 7 keer (7%) betreft het een aanduiding van een tussentelling uit een van de primaire overzichten die wordt aangeduid als non-GAAP prestatie-indicator (meestal naast verschillende andere prestatie-indicatoren).

De variëteit aan winstbegrippen neemt toe als wij ook de toelichting er bij betrekken. Meestal wordt hierbij door de onderneming gewaarschuwd dat de desbetreffende prestatie-indicatoren intern gehanteerd worden en niet vergelijkbaar zijn met soortgelijke prestatie-indicatoren die worden gehanteerd door andere ondernemingen (in overeenstemming met de aanbevelingen van de Committee of European Securities Regulators, 2005). Hierbij worden begrippen gebruikt als 'adjusted earnings', 'normalised earnings', 'underlying earnings' en 'core earnings', maar deze begrippen hebben veelal een verschillende betekenis bij de ondernemingen die ze gebruiken. Wat onder 'non-recurring items' dient te worden verstaan loopt

Figuur 3 HSBC Holding, Annual report and accounts 2010

Economic profit

p. 32: Our internal performance measures include economic profit/(loss), a calculation which compares the return on financial capital invested in HSBC by our shareholders with the cost of that capital. We price our cost of capital internally and the difference between that cost and the post-tax profit attributable to ordinary shareholders represents the amount of economic profit/(loss) generated. Economic profit/(loss) generated is used by management as one input in deciding where to allocate capital and other resources.

Reconciliation of reported and underlying profit before tax

p. 14: We measure our performance internally on a like-for-like basis by eliminating the effects of foreign currency translation differences, acquisitions and disposals of subsidiaries and businesses, and fair value movements on own debt attributable to credit spread where the net result of such movements will be zero upon maturity of the debt; all of which distort year-on-year comparisons. We refer to this as our underlying performance..

Figuur vervolgd op volgende bladzijde

volgens de financiële verslagen van de ondernemingen ook sterk uiteen. Wij hebben hiernaar geen nader onderzoek verricht.

Er zijn veel goede voorbeelden van uitgebreide motiveringen voor het kiezen van de desbetreffende prestatie-indicatoren en een aansluiting met een GAAP-prestatie-indicator. HBSC gebruikt het begrip 'underlying performance' en geeft een goede kwantitatieve aansluiting (zie figuur 3). Dit begrip komt niet voor in de winst-verliesrekening van HBSC.

8 Samenvatting en conclusies

In deze bijdrage hebben we de primaire overzichten van de jaarrekening onderzocht. IAS 1 stelt daaraan een aantal eisen, en biedt voor een aantal informatie-elementen een keuze. Voorts is IAS 1 in de afgelopen jaren op enkele punten veranderd. We hebben ons met name gericht op de keuzemogelijkheden van IAS 1 en de recente veranderingen. Dat hebben we gedaan aan de hand van de geconsolideerde jaarrekeningen over 2010 van de ondernemingen in de FTSE Eurotop 100 Index. Daarin valt als eerste op dat tweederde gedeelte van de ondernemingen in deze index afkomstig is uit landen waar volgens literatuur het aandeelbezit minder divers is en het gebruik van de jaarrekening minder gericht is op het informeren van de aandeelhouders en meer op het informeren van de overheid.

Ten aanzien van de volgorde van de primaire overzichten begint het merendeel van de ondernemingen met de resultaten, terwijl traditioneel de IASB met de balans begint. De balans wordt nog veelal zo genoemd ondanks recente

Figuur 3 HSBC Holding, Annual report and accounts 2010, p. 15.

Reconciliation of reported and underlying profit before tax

2010 compared with 2009									
HSBC	2009 as reported US\$m	2009 adjustment ¹⁰ US\$m	Currency translation ¹¹ US\$m	2009 at 2010 exchange rates ¹² US\$m	2010 as reported US\$m	2010 adjustments ¹⁰ US\$m	2010 underlying US\$m	Reported change ¹³ %	Underlying change ¹³ %
Net interest income	40,730	(1)	642	41,371	39,441	(31)	39,410	(3)	(5)
Net fee income	17,664	(210)	182	17,636	17,355	(3)	17,352	(2)	(2)
Changes in fair value ¹⁴	(6,533)	6,533	-	-	(63)	63	-	99	-
Other income	14,320	(283)	228	14,265	11,514	(719)	10,795	(20)	(24)
Net operating income¹⁵	66,181	6,039	1,052	73,272	68,247	(690)	67,557	3	(8)
Loan impairment changes and other credit risk provisions	(26,488)	-	(330)	(26,818)	(14,039)	-	(14,039)	47	48
Net operating income	39,693	6,039	722	46,454	54,208	(690)	53,518	37	15
Operating expenses	(34,395)	220	(568)	(34,763)	(37,688)	19	(37,669)	(10)	(8)
Operating profit	5,298	6,239	154	11,691	16,520	(671)	15,849	212	36
Income from associates	1,781	(1)	11	1,791	2,517	-	2,517	41	41
Profit before tax	7,079	6,238	165	13,482	19,037	(671)	18,366	169	36
By geographical region									
Europe	4,009	2,546	(152)	6,403	4,302	(164)	4,138	7	(35)
Hong Kong	5,029	1	(10)	5,020	5,692	(130)	5,562	13	11
Rest of Asia-Pacific	4,200	3	205	4,408	5,902	(211)	5,691	41	29
Middle East	455	-	(2)	453	892	42	934	96	106
North America	(7,738)	3,688	46	(4,004)	454	(208)	246	-	-
Latin America	1,124	-	78	1,202	1,795	-	1,795	60	49
Profit before tax	7,079	6,238	165	13,482	19,037	(671)	18,366	169	36
By customer group and global business									
Personal Financial Services	(2,065)	(2)	(70)	(2,137)	3,518	(10)	3,508	-	-
Commercial Banking	4,275	(306)	64	4,033	6,090	(133)	5,957	42	48
Global Banking and Markets	10,481	13	173	10,667	9,536	(342)	9,194	(9)	(14)
Global Private Banking	1,108	-	1	1,109	1,054	1	1,055	(5)	(5)
Other	(6,720)	6,533	(3)	(190)	(1,161)	(187)	(1,348)	83	(609)
Profit before tax	7,079	6,238	165	13,482	19,037	(671)	18,366	169	36

Additional information is available on the HSBC website www.hsbc.com.

aanpassingen van IAS 1 waarin aan een andere naam de voorkeur wordt gegeven.

Eenzelfde bevinding hebben wij met betrekking tot de resultaten. Geeft IAS 1 de voorkeur aan één overzicht (het 'comprehensive income statement'), het overgrote deel van de ondernemingen presenteert aller-

eerst de winst-en-verliesrekening als een primair overzicht. In dit overzicht valt op dat een aanzienlijk deel van de ondernemingen zijn kosten op basis van een gemengd model van categoriaal en functioneel presenteert. Dit betreft vooral ondernemingen afkomstig uit landen die in literatuur primair als gericht op

informatieverschaffing aan aandeelhouders worden geclassificeerd.

Bij het kasstroomoverzicht valt op dat de directe methode nog steeds nauwelijks wordt toegepast. De posten waarvan de onderneming zelf mag beslissen hoe ze worden ingedeeld (betaalde en ontvangen interest, betaalde en ontvangen dividend) worden meerdere keren afzonderlijk vermeld zonder indeling naar operationele, investerings- of financieringskasstromen.

In het mutatieoverzicht van het eigen vermogen wordt aansluiting gevonden met de posten die vallen onder het 'other comprehensive income'. Bij ongeveer eenderde van de ondernemingen gebeurt dat voor elke post afzonderlijk.

Vermelding van het dividend per aandeel is volgens IAS 1 verplicht, maar gebeurt meestal niet in de primaire overzichten, wel in de toelichting. Daarnaast wordt het dividend per aandeel soms helemaal niet in de jaarrekening vermeld.

Ten slotte zijn wij ingegaan op non-GAAP financiële prestatie-indicatoren. In eerste instantie hebben wij de winst-en-verliesrekening nader onderzocht. Ondernemingen maken veelvuldig gebruik van tussentellingen in de winst-en-verliesrekening. Veel ondernemingen geven definities van de gehanteerde begrippen en veelal worden ook kwantitatieve aansluitingen gepresenteerd met de dichtst bij staande prestatie-indicatoren op basis van de IFRSs. Hoewel het management goede overwegingen kan hebben voor het verstrekken van de informatie is de onderlinge vergelijkbaarheid tussen ondernemingen meestal moeilijk. Dezelfde begrippen krijgen bij verschillende ondernemingen een

andere inhoud. Het heeft daarom onze voorkeur om in de primaire overzichten non-GAAP prestatie-indicatoren achterwege te laten en deze alleen te hanteren in de toelichting en in het bestuursverslag. Een mix in de winst-en-verliesrekening van IFRS-prestatie-indicatoren en non-IFRS-prestatie-indicatoren is niet wenselijk. Ter wille van de vergelijkbaarheid van ondernemingen pleiten wij daarom voor het opnemen van striktere modellen van de primaire overzichten in IAS 1.⁸

Ten aanzien van de classificatie van ondernemingen naar hun land van herkomst blijkt de herkomst nog steeds invloed op de toepassing van in IAS 1 geboden opties te hebben. In dit opzicht is uniforme informatieverschaffing via de jaarrekening aan de stakeholders van de ondernemingen nog niet gerealiseerd. Ook bij de classificatie naar bedrijfstak komen we verschillen tussen bedrijfstakken bij het gebruiken van opties tegen. Gezien de verschillende aard van de kernactiviteiten van de bedrijfstakken ligt dat voor de hand. Behoud hiervan lijkt ons zeker wenselijk. ■

Mr. drs. J.B. Backhuijs RA is directeur bij het vaktechnische bureau van PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (National Office) en lid van de Raad voor de Jaarverslaggeving. Deze bijdrage is geschreven op persoonlijke titel.

Dr. C.D. Knoops is universitair docent Financial Accounting Theory aan de Erasmus School of Economics, sectie Accounting, Auditing & Control

Noten

1 GAAP betekent 'generally accepted accounting principles'.

2 Twee Zwitserse ondernemingen (ABB en Crédit Suisse) zijn niet in onze onderzoekspopulatie opgenomen omdat zij de jaarrekening opstellen op basis van de Amerikaanse verslaggevingsstandaarden (US GAAP). Unilever staat twee keer in de FTSE 100 omdat deze onderneming twee verschillende tophoudstermaatschappijen heeft die beide in de FTSE 100 zijn opgenomen (Unilever N.V. en Unilever PLC).

3 Kvaal en Nobes (2012) melden dat in het VK, Frankrijk, Spanje en Duitsland voor de introductie van IFRS een indeling op basis van toenemende

liquiditeit verplicht was. Zij onderzochten alleen niet-financiële instellingen.

4 Kvaal en Nobes (2012) melden dat in Spanje voor de introductie van IFRS een indeling naar de aard verplicht was. Zij onderzochten alleen niet-financiële instellingen.

5 Dit is niet opgenomen in een tabel.

6 Daarnaast moeten ondernemingen op grond van IFRS 5 bepaalde af te stoten onderdelen ('disposals') verantwoorden. Hiertoe kunnen twee posten op de balans voorkomen, namelijk: 'assets held for sale' en 'non-current liabilities related to assets held for sale'. De post 'assets held for sale' komt 56 keer (58%) voor (waarvan twee keer

nihil over de gerapporteerde jaren) en de post 'non-current liabilities related to assets held for sale' komt 46 keer (47%) voor.

7 EBITDA betekent Earnings before Interest, Taxes, Depreciation and Amortisation; EBITA betekent Earnings before Interest, Taxes and Amortisation; EBITAR betekent Earnings before Interest, Taxes, Amortisation and Restructuring charges.

8 In Frankrijk is een dergelijk model gepubliceerd door de CNC (2009) voor ondernemingen exclusief financiële instellingen (Recommandation No 2009-R-03) en voor financiële instellingen (Recommandation No 2009-R-04).

Literatuur

- Backhuijs, J. en J. Blommaert (2001), Winst per aandeel, in: J. Koevoets, G. Mertens en R. Vergoossen (redactie), Het jaar 2000 verslagen – Onderzoek jaarverslaggeving Nederlandse ondernemingen (pp. 95-112), Amsterdam/Deventer: Koninklijk NlvRA in samenwerking met Kluwer.
- Bergwerff, C. en C. van Capelle (2007), Het kasstroomoverzicht, in: R. Bosman, C. Camfferman en R. Vergoossen (redactie), Het jaar 2006 verslagen – Onderzoek jaarverslaggeving ondernemingen (pp. 55-70), Amsterdam/Deventer: Koninklijk NlvRA in samenwerking met Kluwer.
- Brouwer A. (2007), Rapportage over prestaties in de Europese Unie: Babylonische spraakverwarring?, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, vol. 81, no. 6, pp. 259-268.
- Committee of European Securities Regulators (2005), CESR recommendation on alternative performance measures; zie: http://www.cmvn.pt/CMVM/Cooperacao%20Internacional/Docs_ESMA_Cesr/Documents/20051103c.pdf.
- Conseil National de la Comptabilité (2009), *Recommendation No 2009-R-03 du 2 Juillet 2009 relative au format des états financiers des entreprises sous référentiel comptable international (hors entreprises de banque et d'assurance)*; zie: http://www.anc.gouv.fr/sections/textes_et_reponses_2/textes_adoptes_en_20/recommandations/recommandation_n_204636/downloadFile/file/Recomm2009_r03.pdf?nocache=1256568052.99.
- Hooghiemstra, R. en L. van der Tas (2004), Informatieverschaffing over prestatie-indicatoren, in: J. Backhuijs, R. Bosman en C. Camfferman (redactie), Het jaar 2003 verslagen – Onderzoek jaarverslaggeving Nederlandse ondernemingen (pp. 91-118), Amsterdam/Deventer: Koninklijk NlvRA in samenwerking met Kluwer.
- Ineum consulting (2008), *Evaluation of the Application of IFRS in the 2006 Financial Statements of EU Companies – Report to the European Commission*, zie: http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/studies/2009-report_en.pdf.
- Kvaal, E. en C. Nobes (2010), International differences in IFRS policy choice: a research note, *Accounting and Business Research*, vol. 40, no. 2, pp. 173-187.
- Kvaal, E. en C. Nobes (2012), IFRS policy changes and the continuation of national patterns of IFRS practice, *European Accounting Review*, forthcoming; DOI:10.1080/09638180.2011.611236.
- Nobes, C. (1983), A judgemental international classification of financial reporting practices, *Journal of Business Finance and Accounting*, vol. 10, no. 1, pp. 1-19.
- Nobes, C. (2008), Accounting classification in the IFRS era, *Australian Accounting Review*, no. 46, vol. 18, no. 3, pp. 191-198.
- Nobes, C. (2011), IFRS practices and the persistence of accounting system classification, *Abacus*, vol. 47, no. 3, pp. 267-283.
- Securities and Exchange Commission (2003), Final Rule. Conditions for use of non-GAAP financial measures (Regulation G); zie: www.sec.gov/rules/final/33-8176.htm

Bijlage 1 Ondernemingen in de FTSE Eurotop 100 Index per 31 december 2010 die deel uitmaken van de onderzochte populatie (zie noot 1).

	Naam onderneming	Land	Bedrijfstak
1	A P Moller - Maersk	Denemarken	dienstverlening
2	Air Liquide	Frankrijk	productie
3	Allianz	Duitsland	financiële instelling
4	Anglo American	VK	energie
5	Anheuser-Busch Inbev	België	productie
6	Arcelor Mittal	Nederland	productie
7	AstraZeneca	VK	productie
8	AXA	Frankrijk	financiële instelling
9	BAE Systems	VK	dienstverlening
10	Banco Santander	Spanje	financiële instelling
11	Barclays	VK	financiële instelling
12	BASF	Duitsland	productie
13	Bayer AG	Duitsland	productie
14.	Banco Bilbao Vizcaya Argentaria	Spanje	financiële instelling
15	BG Group	VK	energie
16	BHP Biliton	VK	productie
17	BMW	Duitsland	productie
18	BNP Paribas	Frankrijk	financiële instelling
19	BP	VK	energie
20	British American Tobacco	VK	productie
21	Carrefour	Frankrijk	productie
22	Centrica	VK	energie
23	Credit Agricole	Frankrijk	financiële instelling
24	Daimler	Duitsland	productie
25	Danone	Frankrijk	productie
26	Deutsche Bank	Duitsland	financiële instelling
27	Deutsche Post	Duitsland	(tele)communicatie
28	Deutsche Telekom	Duitsland	(tele)communicatie
29	Diageo	VK	productie
30	E.ON	Duitsland	energie
31	Electricite de France (EDF)	Frankrijk	energie
32	Endesa	Spanje	energie
33	ENEL	Italië	energie
34	ENI	Italië	energie
35	Ericsson	Zweden	productie
36	Fortum	Finland	energie
37	France Telecom	Frankrijk	(tele)communicatie
38	GDF SUEZ	Frankrijk	energie
39	Generali	Italië	financiële instelling
40	GlaxoSmithKline	VK	productie
41	Heineken	Nederland	productie
42	Hennes & Mauritz	Zweden	productie
43	Holcim	Zwitserland	productie
44	HSBC Holding	VK	financiële instelling
45	Iberdrola	Spanje	energie
46	Imperial Tobacco	VK	productie
47	Inditex	Spanje	productie
48	ING Group	Nederland	financiële instelling

	Naam onderneming	Land	Bedrijfstak
49	Intesa Sanpaolo	Italië	financiële instelling
50	KPN	Nederland	(tele)communicatie
51	Lafarge	Frankrijk	productie
52	Lloyds Banking	VK	financiële instelling
53	L'Oréal	Frankrijk	productie
54	LVMH	Frankrijk	productie
55	Metro	Duitsland	productie
56	Münchener Rückversicherung	Duitsland	financiële instelling
57	National Grid	VK	nutsvoorzieningen
58	Nestle	Zwitserland	productie
59	Nokia	Finland	(tele)communicatie
60	Nordea Bank	Zweden	financiële instelling
61	Novartis	Zwitserland	productie
62	Novo-Nordisk	Denemarken	productie
63	Koninklijke Philips	Nederland	productie
64	Prudential	VK	financiële instelling
65	Reckitt Benckiser Group	VK	productie
66	Repsol-Ypf	Spanje	energie
67	Rio Tinto	VK	productie
68	Roche Holdings (GENUS)	Zwitserland	productie
69	Royal Bank of Scotland	VK	financiële instelling
70	Royal Dutch Shell	VK	productie
71	RWE	Duitsland	energie
72	SABMiller	VK	productie
73	Saint-Gobain	Frankrijk	productie
74	Sanofi-Aventis	Frankrijk	productie
75	SAP	Duitsland	dienstverlening
76	Schneider Electric	Frankrijk	energie
77	Siemens	Duitsland	productie
78	Soc Generale de France	Frankrijk	financiële instelling
79	Standard Chartered	VK	financiële instelling
80	Statoil	Noorwegen	energie
81	Syngenta	Zwitserland	productie
82	Telecom Italia	Italië	(tele)communicatie
83	Telefonica	Spanje	(tele)communicatie
84	TeliaSonera	Zweden	(tele)communicatie
85	Tenaris	Italië	energie
86	Tesco	VK	productie
87	Total	Frankrijk	energie
88	UBS	Zwitserland	financiële instelling
89	Unicredit	Italië	financiële instelling
90	Unilever	Nederland / VK	productie
91	Vinci	Frankrijk	nutsvoorzieningen
92	Vivendi	Frankrijk	dienstverlening
93	Vodafone	VK	(tele)communicatie
94	Volkswagen	Duitsland	productie
95	Volvo	Zweden	.productie
96	Xstrata	VK	productie
97	Zurich Financial Services	Zwitserland	financiële instelling